บทที่ 5

บทสรุป

เนื่องด้วยรุสโซได้ให้ความหมายของเสรีภาพทางศีลธรรม(Moral Freedom) ผ่านกระบวนการฟื้นฟูเสรีภาพของมนุษย์ภายใต้สังคมการเมือง ซึ่งในทางตรงของกระบวนการนี้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะฉะนั้นการทำความเข้าใจว่าเสรีภาพทางศีลธรรมคืออะไรและมีพัฒนาการอย่างไรจึงต้องพิจารณาผ่านบริบททางการเมือง ซึ่งภายใต้บริบทนี้มนุษย์สามารถบรรลุเสรีภาพที่รุสโซพยายามเรียกร้องให้เกิดขึ้นภายในสังคมได้ จะต้องอาศัยสามสิ่งต่อไปนี้คือ หลักเจตจำนงร่วม ผู้สร้างสถาบันทางสังคม และศาสนาของพลเมือง

โดยหลักเจตจำนงร่วมจะเป็นปัจจัยในการควบคุม ให้มนุษย์สามารถมีเสรีภาพที่ยังคงเป็นนายตนเองภายใต้เงื่อนไขของการพึ่งคนอื่นได้ แต่หลักเจตจำนงร่วมจะไม่สามารถนำมนุษย์ไปสู่เป้าหมายสุดท้ายของกระบวนการบรรลุเสรีภาพทางศีลธรรมได้ ถ้าขาดปัจจัยเสริมสองอย่าง คือ ผู้สร้างสถาบันทางสังคม และศาสนาของพลเมือง เนื่องด้วยผู้สร้างสถาบันทางสังคมจะช่วยให้พลเมืองซึ่งเป็นผู้ออกกฎสามารถออกกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมโดยแท้จริง ทำให้กฎหมายที่ออกมาบังคับใช้กับรัฐมีความเท่าเทียมกันระหว่างมนุษย์มากที่สุด ส่วนศาสนาของพลเมืองจะช่วยให้พลเมืองมีความรักชาติ และสามารถเสียสละผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวมได้อย่างจริงใจ ซึ่งความจงรักภักดีนี้จะช่วยให้พลเมืองเคารพและซื่อสัตย์ต่อกฎหมายโดยไม่จำเป็นต้องได้รับการบังคับ พลเมืองจึงมีเสรีภาพที่เป็นนายตนเองและเชื่อฟังกฎที่ตนเองเป็นผู้สร้างได้อย่างแท้จริง รวมทั้งพลเมืองจะมุ่งที่เป้าหมายของการกระทำเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน อันแสดงออกถึงการมีเสรีภาพทางศีลธรรมในทัศนะของรุสโซ

จากหลักเจตจำนงร่วมเราจะพบว่า เจตจำนงร่วมผูกพันโดยตรงกับความเป็นพลเมือง แต่เนื่องจากในงานเขียนอื่นๆของรุสโซเช่น เอมิล และจูลี รุสโซได้แยกความแตกต่างทางเพศไว้อย่างชัดเจน โดยให้ผู้ชายมีความแข็งแรงและสามารถกระทำสิ่งต่างๆได้ด้วยตนเอง ส่วนผู้หญิงมีลักษณะอ่อนแอ และต้องเชื่อฟังผู้ชาย โดยในความแตกต่างนี้มีผลโดยตรงต่อหน้าที่ของแต่ละเพศ ทำให้ผู้เหญิงต้องเชื่อฟังผู้ชายในสภาพครอบครัว และผู้ชายเท่านั้นที่ทำหน้าที่โดยทางตรงต่อพื้นที่ทางสาธารณะ นั่นคือการมีส่วนร่วมในทางการเมืองซึ่งเป็นพื้นที่ในการอธิบายกระบวนการบรรลุเสรีภาพทางศีลธรรมของรุสโซ โดยเขาอธิบายไว้อย่างชัดเจน จึงทำให้เกิดคำถามว่าถ้าเช่นนั้นแล้วเพศหญิงซึ่งเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งในสังคมการเมืองของรุสโซจะตอบสนองต่อหลักเจตจำนงรวมหรือไม่อย่างไร

จากคำอธิบายเกี่ยวกับหลักของเจตจำนงร่วมที่รุสโซให้ไว้ ทำให้เราต้องกลับมาพิจารณาที่ความเป็นพลเมืองของรุสโซใหม่ ซึ่งผู้เขียนคิดว่าความเป็นพลเมืองของรุสโซไม่ได้จำกัดแค่การเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงทางการเมืองเท่านั้น

เมื่อพิจารณาพลเมืองที่รุสโซให้ไว้ในงานเขียนสัญญาประชาคม ประกอบกับการแบ่งหน้าที่ทางสังคมที่ยืนยันจากความแตกต่างทางเพศ ทำให้พลเมืองสำหรับรุสโซ มีนัยแสดงออกเป็นสองกรณีด้วยกันคือ หนึ่ง หมายถึงสมาชิกทุกคนที่อยู่ภายใต้สังคมการเมือง นั่นคือทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคมโดยไม่ได้ระบุความแตกต่างทางเพศ สอง พลเมืองหมายถึงผู้ซึ่งทำหน้าที่ทางการเมือง นั่นก็คือเฉพาะผู้ชาย

เพราะฉะนั้นผู้หญิงจึงเป็นพลเมืองคนหนึ่งของรุสโซเช่นกัน เนื่องด้วยผู้หญิงเป็นสมาชิกคนหนึ่งในสังคมการเมืองของรุสโซ

อย่างไรก็ตามผู้หญิงไม่ได้เป็นพลเมืองที่อยู่ในพื้นที่ทางการเมือง ฉะนั้นการทำความเข้าในเกี่ยวกับกระบวนการบรรลุเสรีภาพทางศีลธรรมของผู้หญิงจึงต้องผ่านพื้นที่อื่นๆทางสังคม ซึ่งเมื่อเราพิจารณาพื้นที่ทางสังคมอื่นที่ไม่ใช่พื้นที่ทางการเมือง เราจะพบว่าเสรีภาพทางศีลธรรมหมายถึงการเป็นนายตนเองโดยเป็นนายความปรารถนาของตนเองด้วยการเลือกการกระทำที่เหมาะสม อันมีพื้นฐานมาจากหลักทางศีลธรรม

เสรีภาพทางศีลธรรมของรุสโซจึงมีความหมายในสองด้านด้วยกันคือ

หนึ่ง เสรีภาพทางศีลธรรมหมายถึงการเป็นนายตนเองและยังเชื่อฟังกฎที่ตนเองเป็นผู้สร้าง ซึ่งเสรีภาพทางศีลธรรมในความหมายนี้ เป็นเสรีภาพทางศีลธรรมที่รุสโซได้อธิบายกระบวนการไว้อย่างชัดเจนผ่านการมีส่วนร่วมทางการเมือง และคนที่จะมีเสรีภาพทางศีลธรรมในลักษณะนี้ได้จะต้องเป็นพลเมืองของรัฐที่ทำหน้าที่ทางการเมืองเท่านั้นซึ่งก็คือผู้ชาย

สอง เสรีภาพทางศีลธรรมหมายถึงการเป็นนายตนเอง และสามารถเลือกในสิ่งที่เหมาะสมให้กับตนเองได้โดยมีบทบาททางคุณธรรมเป็นเครื่องกำกับ นั่นคือบุคคลใดจะมีเสรีภาพทางศีลธรรมในความหมายนี้ได้บุคคลนั้นจะต้องสามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้แสดงออกมาได้อย่างเหมาะสม ซึ่งการกระทำนี้วางอยู่บนพื้นฐานทางศีลธรรม เพราะฉะนั้นเสรีภาพทางศีลธรรมในที่นี้จึงไม่จำเป็นต้องสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

อย่างไรก็ตามเสรีภาพทางสองความหมายไม่ได้ขัดแย้งกัน เพราะเสรีภาพในความหมายที่รุสโซอธิบายผ่านพื้นที่ทางการเมืองเป็นเพียงส่วนหนึ่งของเสรีภาพในภาพกว้างที่ครอบคลุมพื้นที่ทางสังคมทั้งหมด นั่นคือเสรีภาพทางศีลธรรมในความหมายที่หมายถึงการเป็นนายตนเองและเป็นนายความปรารถนาของตนเองโดยสามารถเลือกการกระทำที่เหมาะสมกับตนเองได้เป็นเสรีภาพที่

มีความหมายมากกว่าแค่การมีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะฉะนั้นหนทางในการพัฒนามนุษย์เพื่อบรรลุเสรีภาพทางศีลธรรมสำหรับรุสโซจึงไม่จำเป็นต้องผ่านพื้นที่ทางการเมืองเท่านั้น

เมื่อพิจารณาที่หนทางในการบรรลุเสรีภาพทางศีลธรรมของผู้หญิง เราจะพบว่าผู้หญิงสามารถบรรลุเสรีภาพทางศีลธรรมได้ในความหมายที่สอง โดยอาศัยธรรมชาติที่แตกต่างกันทางเพศ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และความสัมพันธ์ระหว่างคู่รัก เป็นเงื่อนไขในการบรรลุ

โดยความสัมพันธ์ระหว่างเพศรุสโซได้ชี้ให้เห็นว่า ทั้งสองเพศต้องอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นความสัมพันธ์แบบพึ่งพาเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ทั้งสองเพศมีร่วมกัน แต่ในทิศทางที่ต่างกัน ทำให้รุสโซ กล่าวว่าเราไม่ควรเปรียบเทียบว่าเพศใดเหนือกว่าเหนือด้อยกว่ากัน

ส่วนความสัมพันธ์ภายในครอบครัว รุสโซชี้ให้เห็นว่าภายใต้ภาวะของการเชื่อฟังผู้ชาย ผู้หญิงมีอำนาจในการควบคุมผู้ชายด้วยในเวลาเดียวกัน อีกทั้งการเชื่อฟังผู้ชายไม่ได้ทำให้ผู้หญิงไม่มีความสุข และไม่ได้เชื่อฟังตามอำเภอใจของผู้ชาย แต่เป็นการเชื่อฟังที่มาจากพื้นฐานของความเข้าใจเหตุผลของหน้าที่ซึ่งแตกต่างกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาตนเองของแต่ละฝ่าย รวมทั้งช่วยให้สังคมสามารถพัฒนาไปสู่สังคมในอุดมคติของรุสโซได้

ส่วนความสัมพันธ์ด้านความรักระหว่างคู่รักได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของผู้หญิงที่มีมากกว่าผู้ชาย เนื่องด้วยพื้นที่ทางความรักเป็นพื้นที่สำหรับผู้หญิง ซึ่งบทบาทและความสำคัญของผู้หญิงมีสามประการด้วยกันคือ ประการแรกคือผู้หญิงมีอำนาจในการควบคุมผู้ชาย ส่วนประการที่สองคือผู้หญิงมีความสามารถในการควบคุมความปรารถนาของตนเอง และประการสุดท้ายคือผู้หญิงมีคุณธรรมตามทัศนะของรุสโซ ซึ่งความสามารถเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของผู้หญิงเกี่ยวกับเรื่องของเสรีภาพและศักยภาพบรรลุความเป็นมนุษย์ตามแบบแผนที่รุสโซได้กล่าวไว้

เพราะฉะนั้นแม้ว่าผู้หญิงจะถูกจำกัดหน้าที่ไว้ภายในบ้านและไม่มีหน้าที่ทางสาธารณะ แต่ผู้หญิงก็สามารถศักยภาพของความเป็นมนุษย์สำหรับรุสโซได้เช่นกัน กล่าวคือผู้หญิงสามารถบรรลุเสรีภาพทางศีลธรรมโดยผ่านความสัมพันธ์ระหว่างเพศภายในครอบครัวและความรัก

เราจึงสามารถสรุปได้ว่ารุสโซไม่ได้กีดกันเพศหญิงออกจากหนทางในการบรรลุเป้าหมายของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ในทางกลับกันผู้หญิงก็สามารถบรรลุได้และเป้าหมายที่ผู้หญิงบรรลุก็เป็นเป้าหมายเดียวกันกับผู้ชาย